

Dr hab. Krzysztof Markowicz, prof. ucz.
Instytut Geofizyki, Wydział Fizyki
Uniwersytet Warszawski
Pasteura 5
02-093 Warszawa

Rada Naukowa
Instytutu Oceanologii Polskiej Akademii Nauk
Powstańców Warszawy 55, 81-712 Sopot

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Małgorzaty Kitowskiej pt. „Moskalowe zjawiska atmosferyczne w rejonie Svalbardu”.

Rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Kitowskiej „Moskalowe zjawiska atmosferyczne w rejonie Svalbardu” została przygotowana pod opieką prof. dr hab. Tomasza Petelskiego. Tematem pracy jest lokalna cyrkulacja atmosferyczna w rejonie Hornsundu oraz Ny-Ålesundu na Svalbardzie, która pełni prawdopodobnie istotną funkcję w transporcie ciepła i wymianie energii pomiędzy oceanem a lądem. Zjawisko to jednak nie jest dobrze rozpoznane i zbadane ze względu na niewielką ilość dostępnych obserwacji oraz skomplikowaną orografię terenu. Tylko w tym kontekście podjęta przez mgr Małgorzatę Kitowską tematyka badawcza jest ważna, gdyż może podnieść naszą wiedzę na temat procesów fizycznych zachodzących w rejonie Svalbardu.

Opis rozprawy

W skład rozprawy wchodzi następujące rozdziały: rozszerzone streszczenie w języku angielskim i polskim, lista referencji, treść czterech kolejnych artykułów języku angielskim oraz oświadczenia współautorów. Artykuły naukowe zostały opublikowane w latach 2017-2021 w czasopiśmie Oceanologia (dwa), Atmosphere oraz International Journal of Climatology, które znajduje się na liście filadelfijskiej i mają zasięg międzynarodowy. Szczególnie ostatnie czasopismo ma wysoki impact factor (4,069), natomiast w przypadku atmosphere impact factor wynosi 2,682 i oceanologii 2,427.

Wstęp do rozszerzonego streszczenia pracy zawiera wprowadzenie do tematu rozprawy. Obejmuje w pewnym sensie motywację do podjętych badań oraz cele pracy. W mojej opinii cel pracy jest jasno postawiony, brakuje jedynie hipotezy badawczych. W dalszej kolejności pojawia się opis regionu badań oraz opis danych i metod badawczych. W pracy wykorzystano głównie dane ze stacji badawczych oraz kilku re-analiz. Natomiast brakuje danych radiosondażowych ze stacji Ny-Ålesund, które zawierają informacje o prędkości i kierunku wiatru i parametrach termodynamicznych w całym przekroju troposfery i dolnej stratosfery. Dane te są wręcz idealne do zbadania pionowego zasięgu bryzy w powiązaniu ze

strukturą termodynamiczną atmosfery. Informacje te wykorzystane były tylko podczas jednego dnia, do czego odniosę się w dalszym toku recenzji. W mojej opinii w pracy można było również wykorzystać dane z re-analizy o większej rozdzielczości przestrzennej (np. ERA 5 o horyzontalnej rozdzielczości 31 km i 137 poziomach pionowych). Użyte natomiast wyniki z re-analizy ERA-Interim o wysokiej rozdzielczości były wykorzystane jedynie do analizy czterech wybranych dni. W szczególności interesujące byłoby przestudiowanie pola wiatru nie tylko na wysokości 10 metrów, ale również na wyższych wysokościach.

Główne wyniki rozprawy zawarte są w sekcji wyniki i dyskusja. Jest to w pewnym sensie streszczenie 4 artykułów. Poziom merytoryczny tej części nie budzi większych zastrzeżeń. Do części wynikowej odniosę się podczas omawiania każdego z artykułów.

W podsumowaniu mgr Małgorzata Kitowska zawarła bardzo krótki opis najważniejszych swoich wyników badań. Natomiast ostatni rozdział zawiera spis 33 pozycji bibliograficznych, do których autorka odniosła się w ramach rozszerzonego streszczenia pracy.

Ocena cyklu publikacji

Rozprawa doktorska to spójny cykl 4 publikacji. Prace są wieloautorskie, ale co ważne mgr Kitowska jest pierwszym autorem we wszystkich pracach. Wkład doktorantki w przygotowanie prac jest dominujący i zgodnie z oświadczeniami wynosi 52%, 80%, 80% oraz 90%.

W pierwszym artykule pt. „Comparison of meteorological conditions in Svalbard fjords: Hornsund and Kongsfjorden” autorka zamieściła analizę warunków meteorologicznych dla obszaru dwóch fiordów ze szczególnym uwzględnieniem pola wiatru, temperatury powietrza, wilgotności powietrza oraz zachmurzenia. Analiza pola wiatru na wysokości 10 m pokazała, że wiatr w rejonie Ny-Ålesundu oraz Hornsundu wieje głównie wzdłuż osi fiordu czyli odpowiednio z południowego wschodu, oraz wschodu. Podczas gdy wyniki z globalnej re-analizy o rozdzielczości horyzontalnej $2,5 \times 2,5^\circ$ nie wykazują wzrostu częstości tego kierunku wiatru. Jest to oczywiście dowodem na lokalne zjawiska cyrkulacyjne występujące na Svalbardzie. Autorka wskazuje w tym przypadku na cyrkulację bryzową związaną z kontrastem termicznym pomiędzy zimnym obszarem lądowym pokrytym częściowo przez lodowiec oraz cieplejszym morzem (zlokalizowanym po zachodniej stronie Svalbardu). Taka różnica temperatur utrzymują się w ciągu całego roku, przy czym wyższe różnice występują zimą, co również powiązane jest z wyższymi prędkościami wiatru z sektora wschodniego. W mojej opinii przedstawiona analiza jest poprawna, a jedynym mankamentem jest brak dyskusji na temat kierunku wiatru w ujęciu sezonowym analogicznie jak zostało to przedstawione integralnie dla całego roku (ryc 1). Za większy problem uznaje brak analizy pola wiatru na wyższych wysokościach zarówno z wykorzystaniem danych radiosondażowych, jak i re-analiz. Do drobnych błędów należy zaliczyć podanie średniej temperatury powietrza z dokładnością do 2 cyfr po przecinku podobnie jak w streszczeniu zawartym w dysertacji.

W drugiej pracy pt. „The influence of mesoscale land-sea breeze circulation on local wind climatology in the Svalbard fjords of Kongsfjorden and Hornsund” przedstawiono

analizę klimatyczną warunków cyrkulacyjnych w rejonie Hornsundu oraz Ny-Ålesundu. Przedstawiono wyniki porównawcze wiatru lokalnego w zależności od kierunku wiatru w dużej skali (na podstawie re-analizy na wysokości 10 m). Wyniki wskazują, że kierunek cyrkulacji bryzowej jest słabo powiązany kierunkiem wiatru w skali synoptycznej. Największe oddziaływanie zjawisk w dużej skali na małą skalę widoczne jest, gdy wiatr wieje wzdłuż osi fiordu. W przypadku wiatru z kierunku wschodniego wzrasta częstotliwość bryzy i wyższych prędkości wiatru natomiast maleje, gdy wiatr w dużej skali wieje z zachodu lub północnego zachodu. Pokazano, że najważniejszym czynnikiem kontrolującym powstawanie bryzy jest różnica temperatury powietrza pomiędzy obszarami lądowymi pokrytymi lodowcami a akwenami wodnymi. Najmniejsze różnice temperatury występują latem podczas, gdy bryza rozwija się najrzadziej. Znacznie częściej tego typu zjawisko występuje w chłodniej połowie roku, gdy kontrast termiczny pomiędzy lądem a ciepłym oceanem jest największy. Stwierdzono również, że zjawisko bryzy w rejonie Hornsundu oraz Ny-Ålesundu jest powiązane za sobą, co oznacza że powstawanie bryzy jest w pewnym sensie powiązane ze zjawiskami w większej skali. W mojej opinii artykuł ten, nie budząc większych zastrzeżeń, opisuje zjawisko lokalnej cyrkulacji na Svalbardzie. Pewnym mankamentem jest strona graficzna, co wydaje się być trochę dziwne ze względu na fazę recenzje w czasopiśmie *International Journal of Climatology*. W szczególności na ryc. 2, 3 i 4 oraz w podpisach brakuje jednostki prędkości wiatru. Natomiast w przypadku ryc. 5 brakuje w legendzie opisu linii przerywanych.

W trzeciej pracy pt. „Svalbard’s Mesoscale Environmental Factor Impact on the Wind Field” przedstawiono szczegółową analizę statystyczną warunków determinujących powstawanie bryzy w rejonie obu fiordów. Przeanalizowano 21 różnych typów cyrkulacji atmosferycznych w okresie 20 lat (1994-2013) pod kątem cyrkulacji bryzowej. Wykazano, że zdecydowana większość przypadków bryzowych miała miejsce, gdy dominowały cyklonalne cyrkulacje wschodnie. Natomiast w przypadku cyrkulacji zachodniej liczba przypadków bryzowych jest zanedbywalnie mała. Jednym z ważniejszych wniosków jest stwierdzenie, że pomimo znaczącego wzrostu temperatury w Arktyce obserwowanego w ostatnich dekadach nie jest ono powiązane ze zmianą częstotliwości występowania cyrkulacji bryzowej. W przyszłości, gdy prawdopodobnie dojdzie do zaniku lodowców może to spowodować również osłabienie lub całkowity zanik tego typu cyrkulacji. Należy to jednak traktować jako niezwykłą hipotezę, której weryfikację należałoby poprzedzić odpowiednimi badaniami z wykorzystaniem modeli numerycznych.

W ostatnim artykule pt. „Aerosol optical depth variations due to local breeze circulation in Kongsfjorden, Spitsbergen” opisano wyniki pomiarów aerosolowej grubości optycznej w rejonie Ny-Ålesundu wykonane przy użyciu ręcznego fotometru słonecznego Microtops oraz fotometru stacjonarnego SP1a zainstalowanego na stacji badawczej AWI. Wyniki, wskazują na różnice w aerosolowej grubości optycznej pomiędzy środkiem fiordu a zachodnim regionem, gdzie zmierzono wyższe wartości. Wg autorów to dowód na istnienie frontu bryzowego rozdzielaającego masy powietrza o różnych własnościach optycznych aerozolu. Różnice w grubości optycznej nie są duże, ale w mojej opinii statystycznie istotne. W przypadku wykładnika Ångströma nie stwierdzono różnic, co oczywiście może wydawać się dziwne. W przypadku aerozolu morskiego wartość tego parametru jest na ogół bardzo

mała (bliska zero) ze względu na duże rozmiary cząstek. Dlatego można by oczekiwać pewnych różnic podobnie jak w przypadku grubości optycznej. Jednak w przypadku wykładnika Ångstroma i niskich wartości grubości optycznej jego błędy pomiarowe są wysokie. Pokazuje to ryc. 3b i znacznie fluktuacje wartości wykładnika Ångstroma. Niestety w pracy nie zwrócono uwagi na błędy pomiarowe, co pozwoliłoby na bardziej wiarygodne wnioski. Ponadto, nie pokazano, podobnie jak ma to miejsce w przypadku aerozolowej grubości optycznej, wykładnika Ångstroma ze stacji AWI, chociaż przyrząd rejestruje promieniowanie w kilkunastu długościach fali i parametr ten może być wyznaczony. Statystyka pomiarów jest bardzo mała gdyż prezentowano wyniki z jednego dnia ale uwarunkowania meteorologiczne (brak zachmurzenia w ciągu kilku godzin) są bardzo trudne do spełnienia w Arktyce. Stąd też pozyskanie podobnych danych nie jest prostym zadaniem. Największe moje zastrzeżenie budzi jednak interpretacja prostego modelu w kontekście frontu bryzowego. Na podstawie danych radiosondażowych z Ny-Ålesundu stwierdzono, że zasięg pionowy bryzy sięga 8 km, gdyż na tej wysokości występuje inwersja temperatury związana z obecnością tropopauzy. Natomiast na sondażu widoczna jest przyziemna inwersja sięgająca 2° C. W warstwie tej i tuż powyżej widoczny jest skręt wiatru z wysokością z południowo-wschodniego na północno zachodni (<http://weather.uwyo.edu/upperair/sounding.html>). Świadczy to o tym, że zasięg pionowy cyrkulacji bryzowej jest znacznie mniejszy i sięga jedynie przypowierzchniowej warstwy troposfery.

Z pewnym zdziwieniem przyjąłem fakt, że w każdej z czterech publikacji jest przedstawiony (w nieco innej formie) ten sam wykres róży wiatrów dla Ny-Ålesundu. W przypadku stacji w Hornsundzie ta sama róża wiatrów pojawia się w trzech pracach. Co prawda w opisie pod wykresem czasami widnieją różne okresy np. 1992-2013 lub 1993-2013, ale identyczna wartość liczbowa częstotliwości warunków bezchmurnych zamieszczona w legendzie wykresów wskazuje na ten sam zastaw danych i ten sam wynik.

Uwagi końcowe

Pomimo że wchodzące w skład rozprawy doktorskiej prace są kilku autorskie, to z przedstawionych oświadczeń jasno wynika, że wkład mgr Małgorzaty Kitowskiej był dominujący. W moim odczuciu opisany wkład autorki w powstanie publikacji nie został zbyt precyzyjnie opisany. W oświadczeniu autorki pojawia się identyczny tekst w przypadku wszystkich czterech publikacji. Mimo tego uważam, że tego typu ścieżka jest lepsza niż „klasyczna dysertacja”. Wspólne publikacje mają szanse być dostrzeżone przez środowisko naukowe w Polsce i za granicą.

Patrząc na parametry bibliograficzne, należy podkreślić, że cykl 4 publikacji został do tej pory 33 cytowany. Najlepiej cytowana jest praca z Oceanologii z 2017 r. (28 razy). Pozostałe artykuły te zostały jednak opublikowane stosunkowo niedawno (2017-2021), więc można domniemywać się, że prace będą cytowane w najbliższych latach. Ponad wszelką wątpliwość mgr Małgorzata Kitowska zebrała, opracowała i przeanalizowała unikatowe dane, które pozwoliły sprecyzować interesujące i ważne wnioski.

Dodatkowo, należy podkreślić, że mgr Małgorzata Kitowska posiada znaczący dorobek naukowy, który nie jest bezpośrednio powiązany z dysertacją. W bazie WoS pojawia

się bowiem łącznie 10 prac współautorskich, które do tej pory były 199 razy cytowane. Natomiast indeks Hirscha wynosi 4.

Rekomendacja

Podsumowując jednoznacznie pozytywnie oceniam rozprawę doktorską mgr Małgorzaty Kitowskiej zawierającą oryginalne wyniki pracy badawczej. Pewne mankamenty rozprawy wskazane w mojej recenzji nie wpływają znacząco na pozytywną ocenę rozprawy. Stwierdzam, że rozprawa ta spełnia wymogi związane z uzyskaniem stopnia doktora zgodnie z Art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dziennik Ustaw Nr 65 poz. 595 wraz ze zmianami Dziennika Ustaw z 2005 roku Nr 164 poz. 1365). W związku z tym wnioskuję do Rady Naukowej Instytutu Oceanologii Polskiej Akademii Nauk o dopuszczenie do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim w celu nadania stopnia doktora.

Warszawa, dnia 11 lutego 2022 r.

Dr hab. Krzysztof Markowicz, prof. ucz.

